

УДК 330.342.3

Шуміло О.С.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та кредиту

Харківського національного університету будівництва та архітектури

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ЗВ'ЯЗОК ПРИ ВИЗНАЧЕННІ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

A TERMINOLOGICAL RELATION IN DETERMINATION OF THE SENSE OF A COMPANY ECONOMIC SECURITY CONCEPT

АНОТАЦІЯ

У статті проведено аналіз ключових термінів, що характеризують поняття економічної безпеки підприємства. За результатами дослідження визначень науковців виділено дуалістичний підхід до вивчення суті економічної безпеки підприємства, який має статичну та динамічну складові. Розглянуто особливості категорій статичності та динамічності. Визначено, що стан економічної безпеки підприємства у поточному періоді зіставляють з якістю, а стан у перспективі – з дією. Дослідження поняття економічної безпеки підприємства з позицій двох зазначених підходів сприяє більш глибокому розумінню її сутності.

Ключові слова: статика, динаміка, стан, розвиток, економічна безпека підприємства.

АННОТАЦИЯ

В статье проведен анализ ключевых терминов, характеризующих понятие экономической безопасности предприятия. По результатам исследования определений ученых выделен дуалистический подход к изучению сути экономической безопасности предприятия, который имеет статическую и динамическую составляющие. Рассмотрены особенности категорий статичности и динамичности. Определено, что состояние экономической безопасности предприятия в текущем периоде сопоставляют с качеством, а состояние в перспективе – с действием. Исследование понятия экономической безопасности предприятия с позиций двух указанных подходов способствует более глубокому пониманию ее сущности.

Ключевые слова: статика, динамика, состояние, развитие, экономическая безопасность предприятия.

ANNOTATION

The article is dedicated to analysis of key terms characterizing a concept of enterprise economic security. Having researched the definitions of scientists, the author highlights the dualistic approach to studying the enterprise economic security sense. The approach encompasses static and dynamic components. Peculiarities of categories of static nature and dynamic nature were considered. The author determined that the enterprise economic security position in a current period is compared to the quality and the prospect position is compared to an action. The research of the enterprise economic security concept from the standpoint of the two above-mentioned approaches conduces to a more thorough understanding of its sense.

Keywords: statics, dynamics, position, development, enterprise economic security.

Постановка проблеми. Діяльність суб'єктів господарювання в умовах ринкової економіки характеризується багатьма дестабілізуючими зовнішніми та внутрішніми факторами. Безпечне, стабільне функціонування вітчизняних підприємств, конкурентоспроможність та їх економічний розвиток у майбутньому безпечно залежать від забезпечення економічної безпеки підприємства. Тому у сучасних мінливих умовах господарювання проблема вивчення,

розвитку та вдосконалення питань економічної безпеки підприємства є актуальною і потребує подальшого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження теоретичних основ економічної безпеки підприємства відображені у багатьох працях вітчизняних та зарубіжних науковців, серед них А. Козаченко [4], О. Ляшенко [9], О. Мороз [8], І. Чумарін [12], А. Коган [16] та інші. Але варто зазначити, що серед науковців не існує єдиного визначення сутності поняття «економічна безпека підприємства», що свідчить про складність вирішення даної проблеми, необхідність подальших досліджень, спрямованих на розв'язання питань, пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки підприємства.

Мета статті – дослідити та описати взаємозв'язок між ключовими термінами, що характеризують суть економічної безпеки підприємства.

Основна частина. Аналізуючи теоретичні основи економічної безпеки підприємств та питання, пов'язані з цією проблемою, варто зазначити, що простежується відсутність єдності у поглядах вчених щодо визначення її сутності. З досліджень науковців можна виділити основні аспекти, що характеризують суть економічної безпеки підприємства: ефективність використання ресурсів підприємства, наявність конкурентних переваг, стабільність функціонування підприємства, стійкість і прогресивність розвитку підприємства, захищеність життєво важливих інтересів підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз, міра гармонізації в часі й просторі економічних інтересів підприємства. Але загальним серед науковців є розуміння економічної безпеки підприємства як стану суб'єкта господарювання, при якому забезпечується безпека його діяльності у поточному періоді та у перспективі.

Взагалі, стан – це абстрактний термін, що означає деяку кількість стабільних значень змінних параметрів об'єкта. Стан характеризується тим, що описує змінні властивості об'єкта. Стан стабільний доти, поки над об'єктом не буде здійснене дію, якщо дія здійснена то, його стан може змінитися [18]. На думку В. Лямця, стан об'єкта характеризується переліком (звичайно статичним) усіх властивостей даного об'єкту

та поточними (динамічними) значеннями параметрів цих властивостей. Той факт, що кожен об'єкт має стан, означає, що кожен об'єкт займає визначений простір (фізичний або віртуальний) [1]. Економічна безпека підприємства, відносно зазначеного, при дослідженні може розглядатися як об'єкт, який перебуває у віртуальному стані і має як статичну, так і динамічну складові, що є підставою використання дуалістичного підходу щодо її визначеності. Зазначимо, що двоїстість притаманна багатьом економічним об'єктам і процесам, а дуалістичний підхід дозволяє виявити основні суперечності, сприяє збалансованості й якісному вдосконаленню процесу або об'єкта дослідження. При визначенні сутності поняття економічної безпеки підприємства деякі науковці застосовують статичні і динамічні підходи. Для глибшого розуміння економічної безпеки підприємства як стану об'єкта, що підлягає дослідженню у поточному періоді та у майбутньому, розглянемо категорії статичності та динамічності та зазначимо їх особливості.

З метою виявлення зв'язків між зазначеними аспектами щодо визначення поняття «економічна безпека підприємства» передусім необхідно провести термінологічний аналіз понять статика та динаміка, який дозволить розкрити їх сутність. Адже поняття є думкою, яка відбиває суттєві ознаки й характерні риси досліджуваного предмета, зазначає О. Ляшенко. Обсяг поняття характеризується сукупністю знань про коло предметів, суттєві ознаки й характерні риси яких відбито в поняттях. Термін є точним відбиттям змісту поняття, так би мовити, його ім'ям [2].

Таким чином, понятійну категорію стану зіставляють з категоріями якості і дії, адже у дослідженнях науковців зазначалося, що позиція стану знаходиться поміж якістю та дією. Кількісна визначеність явищ – це те, що робить їх стійкими, тобто якість – це постійна властивість. Основна відмінність якості від стану і дії полягає в тому, що якість не залежить від часу. Для вияву характеру співвідношень стану і дії необхідно розглянути співвідношення статичності – динамічності. Дія – це прояв якої-небудь енергії, діяльності, а також сама діяльність. Дія пов'язана з такими поняттями, як зміна, рух, процес, динаміка. Але найбільша різниця між дією та станом пов'язана з їх співвідношенням до понять «динаміка» і «статика» [3].

Під динамікою часто розуміють будь-який рух, зміну, темпоральність, інакше – «зміна взагалі», пов'язане з загальними взаємодіями об'єктів різного роду. За змістом поняття «динаміка», звичайно, ближче всього до понять руху, зміни і часу. Динаміка – це стан чогонебудь, що рухається, розвивається та перспективи його змін. Статика – це відсутність руху, розвитку, нерухомість, незмінність. Динаміка, динамічність припускає розвиток у часі, статика – це відсутність такого розвитку [3]. Від-

повідно до зазначеного, економічну безпеку підприємства можна розглядати як статичний об'єкт, тобто стан підприємства у поточному періоді, та об'єкт у динаміці – стан підприємства у перспективі.

Більшість науковців вважають економічну безпеку статичним об'єктом, інші, навпаки, динамічним [4; 5], але існує й інший погляд. Так, О. Ляшенко у своїх дослідженнях сутності економічної безпеки виділяє і поєднує статичну і динамічну складові «...економічна безпека підприємства як поєднання статичної і динамічної її складових. При такому підході до сутності економічної безпеки статичною складовою є захищеність підприємства від загроз, оскільки тут не враховується чинник часу, а динамічною – процес взаємоузгодження його інтересів, оскільки досягнення певного стану захищеності підприємства триває постійно» [2].

Статичний підхід до вивчення поняття економічної безпеки підприємства передбачає дослідження поняття з позицій стабільності, стійкості, конкурентоспроможності.

На підставі аналізу теоретичних положень зазначимо, що економічна стійкість підприємства – це комплекс властивостей організаційної, інноваційної логічної, виробничої, фінансово-кредитної діяльності з урахуванням їхньої взаємодії і взаємовпливу, а також кількість продукції, яка випускається, та її новаторські властивості, науково-технічна розвиненість матеріальної бази, стабільність усього спектра ресурсного забезпечення розвиненість кадрового і інтелектуального потенціалів, наявність інноваційного менеджменту. Іншими словами, це захищеність усіх сторін діяльності підприємства від негативних впливів зовнішнього середовища, а також здатність до швидкого усунення різноманітних загроз, пристосовуваність до зовнішніх умов, яка не має відображати негативного впливу на діяльність підприємства [10; 11]. О. Мороз наголошує, що стійкість є здатністю підприємства сприймати вплив як зовнішніх так і внутрішніх дестабілізуючих факторів і повертатися до рівноважного стану, а безпека є абсолютною основою забезпечення стійкості підприємства [8].

Аналізуючи визначення науковців, треба зазначити, що тотожним поняттям щодо стійкості є стабільність, але вони не є ідентичними. І. Чумарін відзначає, що головною метою забезпечення економічної безпеки підприємства є досягнення максимальної стабільності функціонування, а також створення основи і перспектив зростання для виконання цілей діяльності, незалежно від об'єктивних і суб'єктивних загрозових чинників (негативних впливів, чинників ризику) [12]. У своєму дослідженні О. Мороз чітко розмежує поняття, стійкості та стабільності, він уточнює, що стійкість – це здатність функціонувати, знаходячись в рівновазі, а стабільність – це здатність підтримувати сталість у часі [8]. Як вже зазначалося, стабіль-

ним стан об'єкта буде доти, поки над ним не буде здійснено дію. Таким чином, якщо розглядати стан економічної безпеки підприємства у поточному періоді як такий, що має визначений рівень, то у часі, в період розвитку підприємства, він може змінюватися – покращитися, або погіршитися. Тому важливим для господарюючого суб'єкта є організація процесу забезпечення та гарантування економічної безпеки підприємства.

Критерієм економічної безпеки підприємства, що слід віднести, також до статичної складової є конкурентоспроможність. Досліджуючи категорії конкурентоспроможності та економічної безпеки, можна стверджувати про їхній взаємовплив. Так, Д. Ковальов, Т. Сухорукова та А. Градов розглядають конкурентоспроможність як прямий наслідок міцної економічної безпеки підприємства, яка є одним із вагомих чинників стійкої ринкової позиції підприємства – дозволяє її утримувати протягом певного часу [13]. І. Рзаєв наголошує, що економічна безпека – характеристика рівня конкурентоспроможності підприємства, що гарантує відповідну результативність функціонування суб'єкта господарювання, яка обумовлює безпеку функціонування підприємств на рівні галузі, сприяє оптимальному процесу формування показників активів, витрат, доходів, та фінансових результатів [14].

Кінцевою метою в процесі розвитку та забезпечення економічної безпеки і стійкості підприємства є досягнення ефективності діяльності підприємства, тому суть категорії «ефективність», також є підґрунтям для розуміння економічної безпеки підприємства.

У словнику С. Ожегова «ефективний» визначають як «дає ефект, дієвий», а «ефект» – у формі дії як результат чого-небудь, наслідки чого-небудь [15]. Як категорія економічної науки ефективність у розширеному понятті відображає співвідношення різних аспектів діяльності: результату та витрат, результату та цілей, результату та потреб, результату та цінності. А. Коган і Н. Болдирева розгля-

дають ефективність як відносний показник, який характеризує позитивну динаміку розвитку суб'єкта економіки в певний момент часу і рівний відношенню результату (ефекту) до витрат, що зумовили його отримання [16]. Протилежним по сенсу до поняття «ефективність» є поняття «деструктивність» – відносний показник, що характеризує негативну динаміку діяльності суб'єкта економіки в певний момент часу і рівний відношенню результату (деструкції) до витрат, здійснених суб'єктом [8]. Ефективність є показником, що характеризує динаміку діяльності, виходячи з того, що динаміка і розвиток близькі до розуміння поняття, визначають зв'язок розвиток – ефективність. Економічна безпека підприємства відносно ефективності розглядається як стан ефективного використання його ресурсів та наявних ринкових можливостей, що дозволяє підприємству уникнути внутрішніх і зовнішніх загроз та забезпечує йому стійкий розвиток на ринку відповідно обраної місії [17].

Динамічний підхід передбачає дослідження об'єкта у процесі змін, розвитку. У результаті розвитку виникає новий якісний стан об'єкта, що виступає як зміна його складу або структури. В діалектиці поняття «розвиток» тлумачиться як процес, у результаті якого відбувається зміна в якості чого-небудь, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого [6]. Проте Ф. Перу у сформульованій концепції «теорії полюсів економічного росту» характеризує економічний розвиток як процес, нерівномірний у часі та просторі, що передусім обумовлено сутністю та просторовими особливостями специфічних господарських умов [7].

Розвиток є необхідною умовою досягнення економічної безпеки, адже якщо економіка або окреме підприємство не розвивається, то суттєво скорочуються й можливості їхнього виживання, а також опір та спроможність пристосування до внутрішніх і зовнішніх загроз. Відтак, без розвитку підприємства його економічну безпеку забезпечити неможливо [8]. Для розвитку підприємства необхідним має бути процес узгодження його інтересів і для кожного підприємства існує своє певне конкретне поле інтересів та пріоритетність їх узгодження. Економічна безпека у цьому разі означає, що підприємство є спроможним до вчасного задоволення своїх інтересів та потреб суб'єктів його внутрішнього і зовнішнього середовища [9]. Безпечний стан функціонування підприємства повинен зберігатися не лише в поточному періоді, але й забезпечуватися на перспективу, тобто підпри-

Рис. 1.1. Термінологічний зв'язок та відповідність існуючих підходів до вивчення сутності поняття «економічна безпека підприємства»

емство повинно динамічно розвиватися в економічному просторі, мати відповідну міру економічної свободи, що у свою чергу і визначає стан економічної безпеки підприємства.

Таким чином, проаналізувавши визначення науковців, можна стверджувати про наявність зв'язку між термінами «динаміка» і «статика» та наявність взаємодії цих категорій, на яких базуються наукові підходи до визначення сутності економічної безпеки підприємства.

Термінологічний зв'язок статика–динаміка та відповідність існуючих підходів до вивчення сутності поняття «економічна безпека підприємства», схематично відображено на рисунку 1.1.

Висновки. Відсутність єдності дослідників щодо визначення економічної безпеки підприємства створює необхідність подальшого вивчення даного питання. З досліджень, загальною рисою економічної безпеки підприємства визначено розуміння її в якості стану підприємства, що характеризується статичною і динамічною складовими, до яких відповідно визначають стан захищеності господарської діяльності підприємства у поточному періоді та у перспективі. Категорія стану зіставляється з категоріями якості і дії, що у свою чергу формують динамічний і статичний підходи до визначення суті економічної безпеки підприємства, при дослідженні якої виокремлюється термінологічний зв'язок статика–динаміка. Зазначимо, що стан економічної безпеки підприємства у поточному періоді зіставляють з якістю, а стан підприємства у перспективі – з дією.

Завданнями подальших досліджень щодо економічної безпеки підприємства є визначення основних рис та розкриття сутності економічної безпеки роздрібних торговельних підприємств з урахуванням галузевих особливостей.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Лямец В.И. Основы общей теории и системный анализ : учебное пособие. – В.И. Лямец, В.И. Успенко. – Харьков : «БУРУН и К», Киев: ООО «КНТ» 2015. – 304 с.
2. Ляшенко О.М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства : монографія / О.М. Ляшенко. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2011. – 400 с.
3. Кутня Г. Семантичні ознаки «статичність» і «динамічність» у канві предикатної типології / Г. Кутня [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://litmisto.org.ua>.
4. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.
5. Безбожний В.Л. Вибір способу забезпечення соціально-економічної безпеки великих промислових підприємств : автореф. : дис. ... на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук : спец. 008.00.04. «Економіка та управління підприємствами» / В.Л. Безбожний. – Луганськ. 2009. – 20 с.
6. Івченко А.О. Тлумачний словник української мови / А.О. Івченко, І.В. Рсипов. – Х. : Фоліо, 2005. – 319 с.
7. Шнипко О.С. Економічна безпека ієрархічних багаторівневих систем: регіональний аспект / О.С. Шнипко. – К. : Генеза, 2006. – 288 с.
8. Мороз О.М. Концепція економічної безпеки сучасного підприємства : монографія / О.В. Мороз, Н.П. Карачина, А.А. Шиян. – Вінниця : ВНТУ, 2011. – 241 с.
9. Ляшенко О.М. Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія: Т. 1 / О.М. Ляшенко, Ю.С. Погорелов, В.Л. Безбожний [та ін.] ; за заг. ред. Г.В. Козаченко. – Луганськ : Елтон-2, 2010. – 282 с.
10. Арефеева О.В. Оцінка рівня економічної стійкості підприємств сфери послуг / О.В. Арефеева, Д. М. Городинська // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 6(60). – С. 9-13.
11. Сухорукова Т.Г. Концептуальний взгляд на экономическую безопасность предприятия / Т.Г. Сухорукова // Залізничний транспорт України. – 1998. – № 2-3. – С. 9-13.
12. Чумарин И. Кадровая безопасность / И. Чумарин // Кадры предприятия. – 2003. – № 3.
13. Ковальов Д., Сухорукова Т. Економічна безпека підприємства / Д. Ковальов, Т. Сухорукова // Економіка України. – 1998. – № 10. – С. 48-52.
14. Рзаєв Г.І. Оцінка конкурентоспроможності підприємства в контексті його економічної безпеки / Г.І. Рзаєв // Збірник наукових праць. Луцький НТУ. Економічні науки. Серія «Економіка та менеджмент». – 2010. – Вип. 7(26). Ч. 3. – С. 67-77.
15. Ожегов С.И. Толковий словарь русского языка [Текст] / С.И. Ожегов, С.И. Шведов – М. : Азбуковник, 1998. – 944 с.
16. Коган А.Б. Теоретические аспекты эффективности экономических систем / А.Б. Коган, Н.П. Болдирева // Весник ОГУ. – 2006. – № 8. – С. 45-55.
17. Кузенко Т.Б. Планування економічної безпеки підприємств в умовах ринкової економіки : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.06.01 / Т.Б. Кузенко ; Європейський ун-т фінансів, інформаційних систем менеджменту і бізнесу. – К., 2004. – 18 с.
18. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.wikipedia.org>.